

УДК 347.1

Макарчук Мирослава Павлівна –
магістр права University of Amsterdam,
студентка магістратури
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Myroslava P. Makarchuk –
master of laws, University of Amsterdam
master's student,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
(60 Volodymyrska St., Kyiv, Ukraine)

Поняття транснаціональних корпорацій як суб'єктів міжнародного приватного права

Досліджено питання дефініції транснаціональних корпорацій у міжнародному приватному праві. З'ясовано правову природу транснаціональних корпорацій. Проаналізовано наукові доробки щодо правосуб'єктності транснаціональних корпорацій. Дано визначення транснаціональних корпорацій. Аби краще висвітлити питання правової природи ТНК та наблизитись до найбільш чіткої її дефініції, автор звернулася до законодавства США, доктринальних підходів вчених із Франції, Англії та Бельгії, а також урахувала сучасні тенденції міжнародного приватного права. Значна увага у роботі приділена також елементам дефініції ТНК.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, глобалізація, мультинаціональні корпорації, індекс транснаціональності, країна базування.

Исследован вопрос дефиниции транснациональных корпораций в международном частном праве. Выяснено правовую природу транснациональных корпораций. Проанализированы научные труды по правосубъектности транснациональных корпораций. Дано определение транснациональных корпораций. Чтобы лучше раскрыть тему правовой природы ТНК и приблизиться к наиболее четкой ее дефиниции, автор обратилась к законам США, доктринальным подходам ученых из Франции, Англии и Бельгии, а также учла современные тенденции международного частного права. Значительное внимание в работе уделено также элементам дефиниции ТНК.

Ключевые слова: транснациональные корпорации, глобализация, мультинациональные корпорации, индекс транснациональности, страна базирования.

M.P. Makarchuk Definition of Transnational Corporations as Subjects of Private International Law

Definition of transnational corporations in private international law has been studied. The legal nature of transnational corporations has been clarified. Legal doctrine in general, and researches on the issue of transnational corporation capacity in particular have been analyzed. The definition of transnational corporations has been given. In order to outline the topic of the legal nature of transnational corporations and come closer to its unified definition, the author turned to US laws, doctrinal approaches of scientists from France, England and Belgium, and also took into account the current trends of private international law. Considerable attention has also been paid to the elements of the transnational corporation definition. Moreover, this article explains how the transnational corporation is structured – which helps to come to a better understanding of its legal nature. It also highlights an Index of Transnationality – a formula established to measure whether some entity is operating as a part of a transnational corporation or not. The author lists and explains the main features of a transnational corporation, focusing on the parent-subsidiary relationship. Another significant feature is the existence and capacity of branches and representative offices of transnational corporations. The article gives a clear overview of how transnational corporation is different to a financial industrial group or a separate

company. Attention has been paid to the Declaration of Principles Concerning Multinational Enterprises and Social Policy, UNCTAD provisions and OECD acts.

Keywords: transnational corporations, globalization, multinational corporations, transnationality index.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження правосуб'єктності ТНК в умовах сучасних процесів глобалізації видається очевидною. ТНК як динамічні у своїй правовій природі утворення змушують законодавців та науковців знайти новий погляд на ведення господарської діяльності на міжнародному рівні.

Традиційно у доктрині міжнародного приватного права виділяються такі суб'єкти: фізичні особи, юридичні особи, держави і міжнародні міжурядові організації. Хоча статус держав і міжнародних міжурядових організацій, в першу чергу, закріплюється за ними як за суб'єктами міжнародного публічного права, вони також можуть виступати як такі і в міжнародному приватному праві. У той же час, правовий статус транснаціональних корпорацій все ще перебуває на етапі становлення, тому з'ясування потребує питання правосуб'єктності транснаціональних корпорацій, а отже – і їх схожість або відмінність від відомих суб'єктів міжнародного приватного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий інтерес до ТНК можна пояснити їх роллю у міжнародній торгівлі. У той же час, дослідження, присвячені виключно питанням транснаціональних корпорацій в аспекті міжнародного приватного права, є не дуже численними. Проблеми правового статусу транснаціональних корпорацій в теорії міжнародного приватного права досліджували у своїх працях такі українські вчені, як: В. Літкевич, Р. Прилуцький, А. Степанюк, Л. Радченко, Г. Федіяк та інші правники. У їх працях прослідковується тенденція до використання не лише юридичних, а й економічних методів дослідження.

Невирішені проблеми. Питання щодо поняття транснаціональної корпорації, її організаційно-правової форми та правосуб'єктності не набули повного розкриття у роботах згаданих науковців, залишаються дискусійними й потребують подальшого наукового аналізу.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є з'ясувати визначення транснаціональних корпорацій на рівні доктрини, законодавчому

рівні та у співвідношенні з іншими суб'єктами міжнародного приватного права, а також виділення головних ознак даного суб'єкта міжнародного приватного права.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні поруч з традиційними суб'єктами міжнародного приватного права часто виникає питання про правовий статус ТНК.[1, с. 344] У правовому статусі даного суб'єкта велику роль варто приділити саме дефініції ТНК, адже виділення даного поняття сприятиме визначенню ознак ТНК та їх природи у доктрині міжнародного приватного права.

У відповіді на це питання необхідно звернутися як до цивільного права, так і до господарського, а також врахувати досягнення економічної науки. Як пояснює М. А. Манукян, ТНК – це, в першу чергу, економічний феномен, а тому надбання економічної науки в даній галузі матимуть принципове значення для відповідного самостійного юридичного аналізу. Втім, вчений застерігає від повної підміни юридичних та економічних понять, адже визначення ТНК і прирівнюваних до неї понять, як наприклад мультинаціональна корпорація, міжнародна компанія тощо, в економічній і юридичній науці мають суттєві розбіжності. Так, в правовій доктрині на першому місці виступають організаційно-правові питання, що визначають юридичний статус ТНК, в той час як для економіки принциповою є ідея ТНК як економічної одиниці. Манукян стверджує, що саме на зламі двох даних дисциплін можна отримати найбільш повну відповідь на питання дефініції ТНК.[2, с.17]

Тут варто зауважити, що як у правовій, так і в економічній доктрині об'єктом дискусії є не лише особливості визначення «ТНК», а й сам понятійно-категоріальний апарат даного феномену. Зокрема, в правовій доктрині часто зустрічаються розбіжні погляди щодо використання терміну «ТНК» або «мультинаціональна корпорація (підприємство)» (далі по тексті – МНП або МНК).

Іноземні надбання у даному питанні представлені в рамках роботи Організації економічного співробітництва та розвитку

(ОЕСР) і Міжнародної організації праці (МОП), де частіше використовується поняття «МНП», в той час як акти ООН містять інформацію про «ТНК».

Даний термінологічний дискурс стосується не лише понять «мультинаціональний» та «транснаціональний» – він також зачіпає відмінності у використанні понять «корпорація», «підприємство».

«Група видатних діячів» (Group of Eminent Persons), створена ООН у сімдесяті роки минулого століття для здійснення дослідницької роботи, під назвою «Вплив мультинаціональних корпорацій на розвиток і міжнародні відносини», прийшла до висновку, що термін «підприємство» слід замінити терміном «корпорація». В доповіді, зокрема, підкреслювалося, що все ж доцільно зберегти, загальну термінологію «мультинаціональна корпорація», не замінюючи її терміном «транснаціональна», адже така зміна не узгоджувалася із іншим актом ООН. Не зважаючи на це, «Група видатних діячів» в роботі над дослідженням неодноразово підкреслювала свою схильність до використання терміну «ТНК» всупереч дефініції «мультинаціональна корпорація», так як цей термін більш повно підкреслює той факт, що компанія здійснює свою діяльність за межами національних кордонів.[3, с. 2,3]

В США термін «корпорація» насамперед означає окрему (юридичну) особу, наділену певним рядом особливих ознак.[4] Як зазначає В. Бернхем, корпорації вважаються законними суб'єктами підприємницької діяльності, відокремленої від їх власників — «акціонерів», які володіють акціями основного капіталу. Корпорації є юридичними особами і можуть переслідувати або переслідуватись у судовому порядку, можуть укладати контракти, можуть мати власність. Такий набір головних ознак корпорації зустрічається у більшості американських авторів, таких як К. Брунер, К. Пістор, Й. Кейнан та інші.[5;6] Втім, найбільш повно і лаконічно ознаки корпорації виділив Райнер Краакман – автор фундаментального підручника з корпоративного права «Анатомія корпоративного права». Серед головних ознак корпорації американський вчений виділяє наступні: 1) юридична особа; 2) обмежена відповідальність; 3) вільний обіг акцій; 4)

централізований менеджмент; 5) інвестиційна власність. [7, с. 45]

Разом із тим, в рамках даного дослідження варто зауважити таке: термін «корпорація» хоча й має певні характеристики юридичної особи, і в багатьох правових системах в дійсності є окремими юридичними особами, проте жодним чином не зводяться до нього, коли, ці терміни застосовуються в сукупності з терміном «транснаціональна» або «мультинаціональна». Термін «корпорація» потрібно розглядати не в ізольованому вигляді, а у сукупності з терміном «транснаціональна» або «мультинаціональна» - адже маючи одне значення як окреме слово, «корпорація» набуває іншого, більш комплексного змісту у поєднанні з одним із вищевказаних означень. Поняття «ТНК» не передбачає обов'язкову наявність юридичної особи, суто через те, що «корпорація» є юридичною особою у певних правових системах. «ТНК» є самостійною дефініцією в доктрині міжнародного приватного права і має свої окремі ознаки.

Щодо співвідношення означень «транснаціональна» та «мультинаціональна», то в ході розробки проекту «Кодексу поведінки ТНК» (доробок Центру ООН по ТНК (UNCTC), який існував з 1975 по 1992 р. і мав на меті реалізацію «Програми ООН по ТНК» і розробку проекту «Кодексу поведінки ТНК») була виявлена, необхідність розвитку терміну «мультинаціональна», і тоді увагу було звернено до терміну «транснаціональна», як більш широкого означення, а також альтернативи терміну «мультинаціональна».[8, с.2] Більш того, робота вже згадуваної «Групи видатних діячів» багато в чому сприяла утворенню презумпції рівності термінів «транснаціональна» і «багатонаціональна» в рамках ООН, де зараз вони розглядаються як синоніми.

Віднесення певного утворення до розряду транснаціонального може відбуватися у декілька способів. У рамках ЮНКТАД був розроблений так званий «індекс транснаціональності» (TNI), який вираховується при проведенні класифікації найбільших ТНК світу на щорічній основі.[9, с. 55,57] Даний індекс охоплює три коефіцієнта: співвідношення іноземних та спільних активів, співвідношення обсягу іноземних і загального продажів, а також співвідношення кількості іноземних та загальних працівників. Таким

чином, якщо іменувати іноземні активи ІА, загальні активи - ЗА, обсяг іноземних продажів - ОП, обсяг загальних продажів - ОЗП, кількість іноземних працівників - КП і загальну кількість працівників - ЗКП, то формула індексу транснаціональності виглядає наступним чином:

$$TNI = (IA / ZA + OP/OZP + KP/ ZKP) / 3 [10, с. 13]$$

Втім, до недоліків такої формули можна віднести те, що в дослідженнях ЮНКТАД не встановлюється з якої межі індексу транснаціональності підприємство набуває характеристик ТНК, а лише підраховуються найбільші результати індексу на основі порівняльного аналізу.

Власне визначення поняття ТНК у літературі зустрічається не часто. Втім, цікавим видається підхід М.А. Манукяна, який у своїй роботі дає авторське визначення ТНК попередньо розкривши поняття, які найчастіше входять до цього визначення.[2, с. 15] Такий метод аналізу від частини до цілого можна використати і в цілях даного дослідження.

Так, варто взяти до уваги наступні терміни: материнська (головна) компанія, штаб-квартира, філія, афілійована особа (компанія), підрозділ, дочірня компанія, країна базування і приймаюча країна. Важливо також враховувати, що дані визначення різняться в законодавстві і практиці різних держав.

Материнська компанія за українським законодавством – це юридична особа, яка контролює іншу юридичну особу (дочірню компанію). Контроль же розуміється як можливість здійснювати вирішальний вплив на управління та діяльність юридичної особи шляхом прямого або опосередкованого володіння однією особою самостійно або разом з іншими особами часткою в юридичній особі, що відповідає еквіваленту 50 чи більше відсотків статутного капіталу та/або голосів юридичної особи, або (незалежно від формального володіння) можливість здійснювати такий вплив на основі угоди чи будь-яким іншим чином.[11] У практиці ЮНКТАД головне (материнське) підприємство визначається як підприємство, що управляє активами інших підприємств в країнах, за винятком країни походження. Зазвичай межею для управління компанією вважається володіння 10 і більше відсотками голосуючих акцій, і саме

за цим критерієм зазвичай розрізняють прямі інвестиції від непрямих (portfolio).[12]

Штаб-квартира – це місцезнаходження головної компанії ТНК, зазвичай знаходиться в країні походження материнської компанії, але іноді в «так-званому «податковому раю», у таких країнах, як Ліхтенштейн, Багами, Панама, Гонконг та інші.[2, с. 20]

Філія – це локальне відділення головної компанії, яке здійснює свою діяльність в країні походження або за кордоном і не володіє незалежністю і відокремленим юридичним статусом. З юридичної точки зору, філії можна вважати фізичною експансією материнської компанії.[2, с.20] Цивільний кодекс України (далі по тексту – ЦК), ст. 94, визначає, що філією є відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює всі або частину її функцій.[13]

Філії вправі здійснювати частину або увесь обсяг дій, що здійснює юридична особа, яка їх створила, відповідно до своїх статутних документів. Перелік таких дій зазвичай визначається в положенні про філію, але їх коло не може бути ширше, ніж коло дій, які має право вчиняти сама юридична особа.[14, с. 85]

Представництва юридичної особи наділені вужчими повноваженнями, ніж філії, і покликані представляти тільки інтереси юридичної особи і здійснювати їх захист. Представництвом є відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює представництво і захист інтересів юридичної особи (ч. 2 ст. 95 Цивільного кодексу). Так, на відміну від філій представництва не мають права вчиняти фактичні дії, а їх правосуб'єктність обмежується лише юридичними діями — укладенням контрактів, захистом інтересів юридичної особи тощо.[14, с.85]

Філії, і представництва, таким чином, не є юридичними особами і не володіють самостійною правосуб'єктністю.

Під поняттями «афілійована особа» чи «підрозділ» часто маються на увазі будь-які дочірні, залежні компанії або організації прямих інвестицій за кордоном, незалежно від їх організаційно-правової форми, які засновані за законами приймаючої держави.[2, с.46] Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 визначає афілійовані особи як

юридичні особи, за умови, що одна з них здійснює контроль над іншою чи обидві перебувають під контролем третьої особи.

Дочірня компанія – це компанія, де головна компанія володіє управлінськими або переважними інтересами. Таке визначення є доктринальним, і переважний інтерес тут означає, що головна компанія володіє від 51 до 94 відсотків голосуючих акцій цього підприємства. Управлінський інтерес означає, що головне підприємство у своєму розпорядженні має право призначення та звільнення з посади більшості членів адміністрації, менеджерів або наглядової ради дочірньої компанії.[2, с.47] Що ж до законодавчого визначення дочірнього підприємства, то відповідно до частини восьмої статті 63 Господарського кодексу України у випадках існування залежності від іншого підприємства, передбачених статтею 126 цього Кодексу, підприємство визнається дочірнім. Також згадка про дочірні підприємства, без надання останнім чіткого визначення, міститься у інших законодавчих актах – Законі України «Про господарські товариства» від 19.09.1991, Законі України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 тощо. Звідси можна зробити висновок, що в законодавстві України на сьогодні є норми, які регулюють правовий статус дочірнього підприємства, але вони містять загальні декларативні положення і не визначають його поняття на рівні закону.

«Країна базування» визначається як країна походження будь-якої прямої іноземної інвестиції материнської компанії. В зв'язку з цим відзначимо, що В. М. Шумилов визначає термін «приймаюча країна» як країна, відмінна від «країни базування», де розташовано підрозділ ТНК, який не є материнським. Він справедливо констатує, що під терміном «країна, в якій діє ТНК» потрібно розуміти і «країну базування», і «приймаючу країну».[15, с. 14]

Після того, як були визначені ключові поняття, що використовуються в дефініціях ТНК, можна приступати до аналізу різних визначень ТНК, виявлення основних ознак цих утворень і розробки оптимального визначення ТНК. Здебільшого, різноманітні дефініції ТНК можна зустріти в зарубіжній науковій літературі і в актах міжнародних організацій. В українській

правовій доктрині індивідуальна концепція дефініції ТНК практично не розроблена.

У чинному ГК України відсутнє поняття «транснаціональна корпорація». Це зумовило існування чималих дискусій серед вчених-економістів, вчених у сфері міжнародного приватного, міжнародного публічного та господарського права.

Не додає ясності до розуміння ТНК і Конвенція «Про транснаціональні корпорації» від 6 березня 1998 року, яка ратифікована Законом України № 921 – XIV від 13 липня 1999 року, де зазначено, що під поняттям «транснаціональна корпорація» розуміється юридична особа (сукупність юридичних осіб), яка: а) має у власності, господарському віданні або оперативному управлінні відокремлене майно на території двох чи більше держав (Сторін Конвенції); б) утворена юридичними особами двох і більше Сторін даної Конвенції; в) зареєстрована в якості корпорації у відповідності до даної Конвенції. [16]

Так, положення Конвенції, які за Законом України «Про міжнародні договори України» ст. 19 є частиною національного законодавства, лише підсилюють дуалізм думок щодо того, чи можна вважати ТНК юридичними особами, адже вищевказана норма у її буквальному тлумаченні передбачає, що ТНК може існувати і як юридична особа, і без статусу останньої.[17]

Тут слід погодитися із думкою Г. Фединяк, яка вважає, що поняття ТНК, яке наводиться у зазначеному акті, якщо і має право на існування у межах держав дії Конвенції, не відображає сутності ТНК.[18, с. 587]

ТНК за визначенням ЮНКТАД – це акціонерні та неакціонерні підприємства що включають в себе материнські підприємства і їх зарубіжні філії та представництва. Материнське підприємство тут визначається як підприємство, яке управляє активами інших суб'єктів в інших, ніж його рідній країні, завдяки тому, що вони, як правило, володіють певною часткою капіталу акціонерного капіталу.[19]

Таке визначення Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) дає підстави вважати, що ТНК є окремою юридичною особою. На противагу цьому знову виступають норми національного законодавства України. Згідно ст. 62 ГК України, підприємство є самостійним

суб'єктом господарювання та не має у своєму складі інших юридичних осіб.[20]

Аби краще зрозуміти правову природу ТНК та наблизитись до найбільш чіткої її дефініції, варто звернутися також до доктринальних підходів, зокрема з урахуванням сучасних тенденцій міжнародного приватного права.

У розгляді термінологічних питань ТНК варто акцентувати увагу на деякі нові тенденції цієї дефініції.[2, с. 48] Так, доцільно аналізувати такі основні ознаки, як: кількість країн базування, необхідна кількість приймаючих країн підрозділів ТНК, економічна єдність і юридична природа власників ТНК.

На сьогодні у багатьох визначеннях поняття ТНК особлива увага звертається саме на кількість країн, приймаючих підрозділи ТНК. Так, на думку В. Літкевича ТНК потрібно вважати підприємством, що діє через свої структурні підрозділи – суб'єкти національного права різних держав – на території двох і більш країн, і яке – як економічно єдиний організм – знаходиться поза юрисдикцією окремої держави, або поза правовим контролем групи держав або міждержавних організацій.[21, с.5] У монографії за редакцією Д. Лук'яненка зазначається, що ТНК – це, підприємство, яке об'єднує юридичних осіб будь-яких організаційно-правових форм і видів діяльності у двох і більше країнах та здійснює проведення взаємопов'язаної політики та стратегії завдяки одному чи кільком центрам прийняття рішень.[22, с. 12]

Важливим фактором «транснаціональності» при врахуванні кількості приймаючих країн підрозділів ТНК є здійснення прямої інвестиційної діяльності у більш ніж одній країні, що дозволяє отримати контроль над компанією за кордоном. Така позиція виражена і Комісією США по тарифам, яка визначає МНК, що базується у США, як будь-яку американську компанію, задіяну в прямій інвестиційній діяльності за кордоном.[23, с. 111]

Втім, багато доктринальних дебатів стосовно того, яка саме кількість приймаючих країн потрібна для віднесення певної корпорації до транснаціональної, дозволяють узагальнити, що корпорація, діяльність якої охоплює більш ніж дві юрисдикції, підрозділи якої мають фактичні та юридичні зв'язки між собою, може

вважатися транснаціональною за критерієм кількості приймаючих країн підрозділів ТНК.

Економічна єдність ТНК підкреслюється як визначальна ознака останньої у більшості аналізованих для цієї роботи авторів, так само як і у нормативних актах. Так, Шумилов зазначає, що МНК – це система, що характеризується економічною єдністю і наявністю вертикально інтегрованої структури з ієрархічним підпорядкуванням нижчестоящих підрозділів вищестоящим.[15, с. 150] Г. Фединак – одна з провідних експертів у галузі міжнародного приватного права в Україні, а також автор багатьох вузькоспеціалізованих робіт щодо ТНК, – у своїх дослідженнях пропонує визначати ТНК за її головними ознаками:

- 1) економічно єдина система;
- 2) група самостійних підприємств;
- 3) діяльність проводиться на території кількох держав;
- 4) структурні підрозділи є суб'єктами національного права;
- 5) керівництво та контроль здійснюється з єдиного центру;
- 6) корпорація знаходиться поза юрисдикцією окремої держави, групи держав або міжнародної організації.[24, с. 126]

Тут також важливе розмежування категорій економічної єдності та категорії єдності підприємства. Для останньої визначальною є наявність організації з одним або декількома складовими елементами, що діють на основі спільної організаційної структури та документа. В той же час економічна єдність передбачає наявність кількох підприємств, об'єднаних фактором для яких виступає спільна мета діяльності, однакові економічні інтереси та ресурси; економічна єдність характеризується наявністю визначеної управлінської структури і контролю навколо головної корпорації.[15, с. 128]

Щодо такої характеристики ТНК, як природа власників, то «Група видатних діячів», згадувана вище, визначила ТНК наступним чином: «ТНК – це підприємства, які володіють або управляють продукцією або послугами за межами країни, де вони засновані.[25, с. 2, 3] Ці підприємства не завжди інкорпоровані або приватні, вони можуть також бути кооперативними або державними підприємствами». У свою чергу, МОП також

дотримується думки, що МНК можуть бути і приватними, і державними, і змішаними компаніями, що обумовлено «Тристоронньою декларацією засад, котрі стосуються багатонаціональних корпорацій та соціальної політики» (1977 р.) [26, с. 2] Так, ТНК можуть бути і приватними, і державними, і змішаними утвореннями з наявністю однієї або декількох головних компаній.

Висновки і пропозиції.

1. Проаналізований вище матеріал дає можливість прийти до наступних висновків. ТНК і МНК є рівнозначними термінами у міжнародному приватному праві, хоча на сьогодні багатьма науковцями обґрунтована доцільність використання саме слова «транснаціональний» для означення таких корпорацій, адже воно більш повно розкриває транскордонну діяльність ТНК. При дослідженні ТНК важливо здійснювати підміни терміну «транснаціональна корпорація» та «корпорація», адже остання має багато значень в українському

та зарубіжному праві, зокрема використовується у значенні підприємства за англійським правом – не будучи юридичною особою у контексті ТНК. У той же час поняття «транснаціональна корпорація» є набагато більш комплексним.

2. Визначаючи поняття ТНК необхідно брати до уваги наступні фактори: кількість країн базування, необхідна кількість приймаючих країн підрозділів ТНК, економічна єдність і юридична природа власників ТНК. З урахуванням цього, ТНК – це сукупність юридичних і неюридичних осіб, що мають різний особистий закон, засновані і функціонують в трьох і більше країнах з наявністю однієї або декількох головних корпорацій на основі економічного єдності і певної інтегрованої системи прийняття рішень. Таке визначення дозволяє охопити усі визначальні характеристики ТНК та визначити її сутнісні ознаки.

Список використаних джерел:

1. Фединак Г. С. Цивільно-правова природа транснаціональних корпорацій та їх договорів з приймаючою державою : монографія / Г. С. Фединак. – К. : Атіка, 2008. – 344 с.
2. Манукян М. А. Правовое положение транснациональных корпораций в доктрине международного частного права : дис. ... кандидата юридических наук : 12.00.03 / М. А. Манукян ; Рос. гос. социал. ун-т. – Москва, 2009. – 211 с.
3. Tagi Sagafi-Nejad. The UN and Transnational Corporations: From Code of Conduct to Global Compact / Tagi Sagafi-Nejad, John H. Dunning; Indiana University Press, 2008. – 25 p.
4. Прилуцький Р. Б. Про визначення поняття «корпорація» у правових системах України та США [Електронний ресурс] / Р. Б. Прилуцький, В. С. Шатіло // Юридична наука. – 2013. – № 2. – С. 55-61. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2013_2_9.
5. Bruner, Christopher M., The Corporation's Intrinsic Attributes . Understanding the Company: Corporate Governance and Theory, Choudhury & Martin Petrin eds., Cambridge University Press, 2016; Washington & Lee Legal Studies Paper No. 2016-10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ssrn.com/abstract=2738738>.
6. Pistor, Katharina and Keinan, Yoram and Kleinheisterkamp, Jan and West, Mark D., Innovation in Corporate Law. Journal of Comparative Economics, Vol. 31, 2003 pp. 676-694 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ssrn.com/abstract=419861> або <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.419861>.
7. Kraakman R. H. The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach / R. H. Kraakman. – Oxford: Oxford University Press, 2009. – 538 с.
8. The UN and Transnational Corporations. Briefing note 17. UN intellectual history project [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unhistory.org/briefing/17TNCs.pdf>.
9. Jaworek M., Kuzel M. (2015). Transnational Corporations in the World Economy: Formation, Development and Present Position. Copernican Journal of Finance & Accounting, 4(1) с. 55–70 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dx.doi.org/10.12775/CJFA.2015.004> 63-64.
10. The Universe of the Largest Transnational Corporations. UNCTAD Current studies on FDI and Development: Edition. – New York : United Nations Publications, 2007. – 148 p.

11. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 1. – Ст. 1.
12. Transnational corporation Definition // DIAE [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-\(TNC\).aspx](http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-(TNC).aspx).
13. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV за станом на 15 січ. 2016 р. –Х. : Одиссей, 2016.– 414 с.
14. Майданик Р . А . Цивільне право: Загальна частина : навч. посібник / Р. А. Майданик. – К. : Алерта, 2012, – 215 с.
15. Шумилов В. М. Международное экономическое право / В. М. Шумилов. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрайт, 2011. – 612 с.
16. Про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації : Закон України (з наступними змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1999. – № 36. – Ст. 323.
17. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
18. Фединак Г. С. Визначення ознак і поняття транснаціональних корпорацій вченими у міжнародному праві та міжнародному приватному праві / Г. С. Фединак // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2008. – Вип. 39. – С. 586-591.
19. UNCTAD. Definition of Transnational corporations. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-\(TNC\).aspx](http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-(TNC).aspx).
20. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>.
21. Літкевич В. С. Правове регулювання діяльності транснаціональних корпорацій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / В. С. Літкевич; Київський національний університет імені Тараса Шевченка – К., 1992. – 20 с.
22. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації : монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф. Д. Г. Лук'яненка. – К. : КНЕУ, 2001. – 538 с.
23. Wallace C. D. The Multinational Enterprise and Legal Control: Host State Sovereignty in an Era of Economic Globalization / C. D. Wallace. – New York : Martinus Nijhoff, 2002. – 1325 p.
24. Фединак Г. С. Правосуб'єктність транснаціональних корпорацій у час глобалізаційних процесів (аспекти міжнародного права та міжнародного приватного права) : моногр. / Г. С. Фединак. – К. : Атіка, 2007. – 200 с.
25. Tagi Sagafi-Nejad The UN and Transnational Corporations: From Code of Conduct to Global Compact / Tagi Sagafi-Nejad, John H. Dunning; Indiana University Press, 2008. – 25 p.
26. Tripartite Declaration of Principles Concerning Multinational Enterprises and Social Policy. Preamble, s.6. – Geneva : International Labour Organization, 1977.– 15 p.

References

1. Н. С. Фединак, Tsyvilno-pravova pryroda transnatsionalnykh korporatsii ta yikh dohovoriv z pryimaiuchoiu derzhavoiu : monohrafiia / Н. С. Фединак. – К. : Атіка, 2008. – 344 p.
2. М. А. Manukyan, Pravovoe polozhenie transnatsionalnykh korporatsiy v doktrine mezhdunarodnogo chastnogo prava : dis. ... kandidata yuridicheskikh nauk : 12.00.03 / М. А. Manukyan ; Ros. hos. sotsyal. un-t. – Moskva, 2009. – 211 p.
3. Tagi Sagafi-Nejad. The UN and Transnational Corporations: From Code of Conduct to Global Compact / Tagi Sagafi-Nejad, John H. Dunning; Indiana University Press, 2008. – 25 p.
4. R. B. Prylutskiy, Pro vyznachennia poniattia “korporatsiia” u pravovykh systemakh Ukrainy ta SShA [Elektronnyi resurs] / R. B. Prylutskiy, V. S. Shatilo // Yurydychna nauka. – 2013. – No. 2. – Pp. 55-61. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2013_2_9.
5. Bruner, Christopher M., The Corporations Intrinsic Attributes . Understanding the Company: Corporate Governance and Theory, Choudhury & Martin Petrin eds., Cambridge University Press, 2016;

Washington & Lee Legal Studies Paper No. 2016-10 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://ssrn.com/abstract=2738738>.

6. Pistor, Katharina and Keinan, Yoram and Kleinheisterkamp, Jan and West, Mark D., Innovation in Corporate Law. *Journal of Comparative Economics*, Vol. 31, 2003 pp. 676-694 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://ssrn.com/abstract=419861> abo <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.419861>.

7. R. H. Kraakman, *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach* / R. H. Kraakman. – Oxford: Oxford University Press, 2009. – 538 c.

8. The UN and Transnational Corporations. Briefing note 17. UN intellectual history project [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.unhistory.org/briefing/17TNCs.pdf>.

9. Jaworek M., Kuzel M. (2015). Transnational Corporations in the World Economy: Formation, Development and Present Position. *Copernican Journal of Finance & Accounting*, 4(1) c. 55–70 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://dx.doi.org/10.12775/CJFA.2015.004> 63-64.

10. The Universe of the Largest Transnational Corporations. UNCTAD Current studies on FDI and Development: Edition. – New York : United Nations Publications, 2007. – 148 p.

11. Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuвання ryнкiv finansovykh posluh : *Zakon Ukrainy // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*. – 2002. – No. 1. – St. 1.

12. Transnational corporation Definition // DIAE [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : [http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-\(TNC\).aspx](http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-(TNC).aspx).

13. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16 sich. 2003 r. № 435-IV za stanom na 15 sich. 2016 r. – Kh. : Odissei, 2016. – 414 p.

14. R. A. Maidanyk, *Tsyvilne pravo: Zahalna chastyna : navch. posibnyk* / R. A. Maidanyk. – K. : Alerta, 2012, – 215 p.

15. V. M. Shumilov, *Mezhdunarodnoe ekonomicheskoe pravo* / V. M. Shumilov. – 5-e izd., pererab. y dop. – M. : Yurait, 2011. – 612 p.

16. Pro ratyfikatsiiu Konventsii pro transnatsionalni korporatsii : *Zakon Ukrainy (z nastupnyimi zminami ta dopovnenniamy) // Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*. – 1999. – No. 36. – St. 323.

17. Pro mizhnarodni dohovory Ukrainy : *Zakon Ukrainy vid 29.06.2004 r. No. 1906-IV* [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/>.

18. H. S. Fedyniak, *Vyznachennia oznak i poniattia transnatsionalnykh korporatsii vchenymy u mizhnarodnomu pravi ta mizhnarodnomu pryvatnomu pravi* / H. S. Fedyniak // *Derzhava i pravo. Yurydychni i politychni nauky*. – 2008. – Vyp. 39. – Pp. 586-591.

19. UNCTAD. Definition of Transnational corporations [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : [http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-\(TNC\).aspx](http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-(TNC).aspx).

20. Hospodarskyi kodeks Ukrainy : *Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 r.* [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436>.

21. V. S. Litkevych, *Pravove rehuliuвання diialnosti transnatsionalnykh korporatsii : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.10* / V. S. Litkevych; Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka – K., 1992. – 20 p.

22. *Strategii ekonomichnoho rozvytku v umovakh hlobalizatsii : monohrafiia* / za red. d-ra ekon. nauk, prof. D. H. Lukianenka. – K. : KNEU, 2001. – 538 p.

23. C. D. Wallace, *The Multinational Enterprise and Legal Control: Host State Sovereignty in an Era of Economic Globalization* / C. D. Wallace. – New York : Martinus Nijhoff, 2002. – 1325 p.

24. H. S. Fedyniak, *Pravosubiektnist transnatsionalnykh korporatsii u chas hlobalizatsiinykh protsesiv (aspekty mizhnarodnoho prava ta mizhnarodnoho pryvatnoho prava) : monohr.* / H. S. Fedyniak. – K. : Atika, 2007. – 200 p.

25. Tagi Sagafi-Nejad *The UN and Transnational Corporations: From Code of Conduct to Global Compact* / Tagi Sagafi-Nejad, John H. Dunning; Indiana University Press, 2008. – 25 p.

26. *Tripartite Declaration of Principles Concerning Multinational Enterprises and Social Policy. Preamble, s.6.* – Geneva : International Labour Organization, 1977. – 15 p.